

Tóthmajor Balázs

A tartalékos rendszer helyzete Magyarországon

A kormány egy éves Honvédelmi politikáját vizsgálva egyértelműen kitűnik, hogy az önkéntes tartalékos rendszer állományának feltöltése, illetve a struktúra átalakítása prioritást élvezett. Azonban felmerül a kérdés, hogy történtek-e ténylegesen előrelépek ezen a területen az ország biztonság- és védelempolitikáját figyelembe véve, vagy csak kommunikációs szempontból aposztrofálható a terület kiemeltnek.

A helyzet megítéléséhez, fontos megvizsgálni a tartalékos rendszer kialakításának nemzetközi okait. Ugyanis a XX. század végi és a XXI. századi világpolitikai eseményei alapvető hatással voltak az államok biztonságfelfogására, azon belül a haderőszervezetek struktúrájára. A modern hadseregeknek egyre jobban jellemzőjükké vált, hogy expedíciós erő irányába fejlődtek, létszámukban viszont egyre csökkentek. Így számtalan olyan honi feladat ellátása vált kérdésessé (szakértelmet, felszerelést, szervezettséget és gyors beavatkozó képességet igényelő, a természeti vagy ipari katasztrófák), amelynek végrehajtásához a meglévő (az országban lévő) állomány nem volt elegendő.

Ezeknek az igényeknek megfelelően hazánkban is megindult egy vita a haderő ezen elemének kialakítására, igaz más NATO tagországokhoz képest megkésve. Az első kísérlet valamilyen típusú katonai tartalék kiépítése 2000-ben történt, amikor Simicskó István Fideszes országgyűlési képviselő törvényjavaslatot nyújtott be a „Nemzetőrség” felállításáról. Ez a szervezet önkénteseket és sorozottakat egyaránt magában foglalt volna. Így a vitatható névválasztáson túl jogosan érték a struktúráját kritikák az akkori ellenzéki oldalról, mivel ekkor már egyértelműen uralkodóvá váltak azok az elképzelések Európában, amelyek a tömeghadseregek önkéntes alapon működő hadseregekké történő átalakítását szorgalmazták. Ennek a trendnek megfelelően a Medgyessy-kormány az önkéntes haderőre való áttérés munkáival összekapcsolva kezdte meg az tartalékos rendszer kialakítását. Tehát ekkor már

hazánkban megfogalmazódott egyfajta tartalék erő szükségessége, de ennek mikéntje és jelentősége körében koránt sem alakult ki konszenzus a parlamenti pártok között.

Magyarországon önkéntes tartalékos rendszerről 2002. január 1-jétől beszélhetünk, amikor hatályba lépett a 2001. évi XLIV. törvény. Ekkor még létezett a sorkatonai szolgálat, azonban annak békeidőszaki megszűnését követően a professzionális haderő tartalék állományát minősített időszak kivételével kizárólag az önkéntes tartalékosok biztosították. Így érthető, hogy a megváltozott haderő-szervezési követelmények a rendszer fejlesztését igényelték. A bevezetését követő két év tapasztalatai alapján jelentős célként fogalmazódott meg a rendszer korszerűsítése, hatékonyságának fokozása annak érdekében, hogy az önkéntes katonai szolgálat iránt való rendkívül alacsony ösztársadalmi érdeklődést valamennyire fokozni tudják. Ugyanis a tartalékos rendszer bevezetésének sikertelensége rövid távon is megmutatkozott, mivel a pénzhiány és egyes elemeknek kidolgozatlansága szinte előrevetítette a rendszer kudarcát.

A második Orbán-kormány hivatalba lépése előtt már jó ideje világos volt, hogy eredménytelenség okai abban keresendők, hogy rendszer bevezetését nem egyeztették a munkáltató támogató program hosszadalmas kidolgozásával, elmaradt a külföldi misszióban történő szolgálat lehetősége, valamint szerény motivációs eszközrendszer állt rendelkezésre. Hosszú éveken keresztül nem fogalmazódott meg határozott szándék arra, hogy csak egy elméletileg létező szervezetet ténylegesen feltöltsenek. Ezt az időszakot mintegy jelképesen is lezárva, Szekeres Imre honvédelmi miniszter 2008-ban utasításában elrendelte az önkéntes tartalékos rendszer felülvizsgálatát, majd ezt követően a kormány javaslatát elfogadva az országgyűlés 124/2008. (XII. 3.) számon határozatot hozott. Az eredetileg 6000 főben, majd a felülvizsgálatot követően 4000 főben megállapított önkéntes tartalékosok alkalmazását és igénybevételét az alábbi feladatokban állapították meg: a minősített időszakban a Magyar Honvédség kiegészítésére; minősített időszakon kívül hazai területen, bármely okból a Magyar Honvédség állandó állományának kiegészítésére; illetve külföldi missziókban, amennyiben a kitűzött feladatot nem célszerű, vagy nem lehetséges kizárólag az állandó

állománnyal elvégezni. A kormány elképzelései szerint a felülvizsgálatot követő átalakítási folyamatok 2012-re fejeződtek volna be.

Néhány külföldi példa

Külföldi példák segíthetik a tartalékos rendszer fontosságának, illetve sajátosságainak megértését, egyben rávilágítanak a hazai megkésettségére és sikertelenségére. Ugyanakkor ezek alapján a jelenlegi kormányzat lépéseivel összehasonlítva könnyen tehetőek olyan megállapítások, melyek a képesség kiépítésének sikerességét minősítik. A tartalékos rendszer bevezetése szempontból nehéz egyértelműen követendő országot találni. Szerencsésebbnek tartom három ország helyzetének rövid bemutatását. A német, holland és litván példa olyan képet nyújthat, amelyek alapján egy európai elit hadsereg, egy hazánkkal közel azonos területtel rendelkező ország, és egy az önálló hadsereg kiépítésére nálunknál sokkal nagyobb kihívásokkal küzdő ország tartalékos rendszerét ismerhetjük meg.

Németországban 2003-ban kezdődött meg az új tartalékosokról szóló koncepció kidolgozása és 2007-ben fejeződött be az átalakítás. Tehát a sorkatonai szolgálat felfüggesztése előtt már rendelkezett az ország tartalékos erőkkel, mégpedig az ellátandó feladatok alapján négy kategóriában. Fontos eleme a német rendszernek, hogy olyan személy lehet csak tartalékos, aki már szolgált a haderőben.

Litvániában 1990 óta rendelkeznek tartalékos erőkkel, melynek létszáma 6500 főben van maximalizálva. Az ország NATO csatlakozása előtt az aktív területvédelem volt a fő feladta, a csatlakozást követően a tartalékos erőkkel kapcsolatos elképzelések a kicsi, modern jól felszerelt, jól kiképzett NATO műveletekben teljese spektrumában bevethető erők létrehozása a cél.

Hollandiában 1996-ban felfüggesztették a kötelező sorkatonai szolgálatot és ugyan ezen évben lefektették a tartalékos rendszer alapjait. A holland rendszer értelmében a hivatásos szerződéses katonák a leszerelést követően automatikusan tartalékosokká válnak. Az 5600 fő

tartalékos rendszerben ellátandó feladatok alapján három, státuszuk szerint négy különböző kategóriát különböztetnek meg.

A példák jól mutatják, hogy a tartalékos erők ebben a három országban a sorkatonai szolgálattól külön kezelték, azok felfüggesztése előtt életre hívták. Mindegyik országban olyan kis létszámú, megfelelően kiképzett tartalékokkal rendelkeznek, amelyek a NATO missziós feladatait is képesek ellátni. Valamint az emberi erőforrások elpazarolásának elkerülésére összpontosítottak, mivel a már kiképzett katonai tapasztalatokkal rendelkező katonák alkotják a tartalék erőket.

Jelenlegi kormány lépései

A 2010-ben hivatalba lépett Orbán- kormány az eddig hazánkban kiépült rendszer fejlesztésének és az önkéntes tartalékosokkal végrehajtandó feladatokhoz elegendő számú személyi állomány feltöltésének felgyorsítását kiemelt feladatként kezelte. Megfogalmazódott egy hatékonyabb, az előzőhöz képest nagyobb létszámot biztosító és gyorsabban felállítható tartalékos rendszer kiépítése. Ez azonban így általánosságban nem hozott újat, mivel a 2008-as felülvizsgálatnak is közel azonosak voltak a célkitűzései. A [2010-ben hozott CLXXX. törvény](#) újítása az, hogy a tartalékos állományon belül különböző kategóriákat állapít meg, úgymint: önkéntes védelmi tartalékos, az önkéntes műveleti tartalékos, a kiképzett tartalékos, valamint a potenciális hadköteles. Ezek közül a régebbi olvasatban tartalékos katonán a mostani műveleti tartalékost értjük. Mivel a kiképzett tartalékos, és potenciális hadköteles csak rendkívüli állapot és megelőző védelmi helyzetben kap szerepet, így az önkéntes védelmi tartalékos újjátásként könnyelhető el, legalábbis mint kategória mindenképpen. Az előző kormányzati ciklus alatt konszenzussal elfogadott évi négyszáz főnél jóval gyorsabb ütemben próbálják feltölteni az önkéntesek állományát és 2014 közepéig 6- 8000 emberrel számolnak.

A kiépítésnek három szakaszát határozták meg, mely szerint az első ütemben 2011 év végéig közel kétezer főt próbálnak bevonni. Ennek részeként 2011. január 1-jén az önkéntes védelmi tartalék megkezdhetette működését. Sikerként próbálja a kormányzat azt a lépést elkönyvelni,

hogyan a honvédségi objektumokat ismét katonák, védelmi tartalékosok őrzik, azonban itt ki kell hangsúlyozni, hogy nem történt más csak az eddig e feladattal megbízott őrző-védő cégek emberit öltöztették be katonai egyenruhába. Illetve az egy szerencsés eset, ha ez a beöltöztetés sikerrel járt, mivel a Honvédség jelenlegi állapotát jól jellemzi, hogy egységes ruházta biztosítása is sok esetben lehetetlen feladat ezen újdonsült tartalékosok számára. Szerencsétlen lépés, hogy könnyen átjárhatóvá vált a magán biztonsági cégek emberei és a Magyar Honvédség tartalékos állománya között húzódnó határvonal. Olyan emberek kaptak rövid, egyes esetekben nem kellő kiképzés után fegyveres szolgálat ellátásához szükséges eszközöket, melyekkel biztonságiőri munka során nem találkoztak és kérdésesnek mondható a gyakorlottságuk. Másrészt érezhető, hogy a kormány ezzel a lépéssel azt az igényt akarta kielégíteni, hogy a katonai objektumokat katonák őrizzék, amely igencsak érzelmi és elvi töltetű kérdés, a Magyar Honvédség képességeinek nem lényegi eleme.

A tartalékos rendszer jelenlegi helyzetét vizsgálva csak remélni tudjuk, hogy ennél mélyrehatóbb változások és fejlesztések következnek be a közeljövőben, mivel a rendszer bevezetését követő kilencedik évben még mindig alkalmatlan a feladata ellátására. Az egy éve hivatalba lévő Orbán-kormány eddigi lépései se hoztak lényegi változást, csak a már többször megfogalmazott célok kerültek ambiciózusabb csomagolásba. A már kiképezett, tapasztalt katonák tartalékos erőkbe léptetésének szorgalmazása, és a NATO missziókban kiküldhető erők létrehozása továbbra is várat magára.